# פרשת לך לך

מחודש

יש קללת אוהב שהוא ברכה

**וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה:** (בראשית יב, ג)

**ואברכה מברכיך וגו'. ... ויש** לשאול למה שינה לשונו, בענין הברכה לומר **ואברכה מברכיך** הקדים ברכתו לברכתם, ובקללה הקדים קללתם לקללתו. הטעם הוא, כי המכבד יקדים ה' לברכו קודם שיכבד למברכיו, מה שאין כן המקללו לא יקדים ה' ללאור לותו. והטעם הוא, כי יחפוץ ה' להפחיד לכל יזלזל מלם בכבודו של מברכיו, וזולת זה מם יקדים ה' לקלל מי שהוא עתיד לקלל לא יורגש הדבר כי הוא זה סיבה, ויכשלו בדבר בני מלם גם בני מים. מבל בערך הברכה מין מכשול, ומם לבל ההטבה, הנה מבורכים בו כל המשפחות. גם טעם הקדמת ברכת המברכים, כדי שתתקיים ברכתם למברכיו:

**עוד** יכוין לומר במה שנתקדק, למה המברכים הזכירם בלשון רבים, והמקללים הזכירם בלשון יחיד:

**אכן** יתבאר על דרך לומרם במסכת מועד קטן (ט:) 'שאמרו רבנן לבנו של רבי שמעון בר יוחאי **תזרע ולא תחלץ** וכו' ונתכוונו בזה לברכה', והגם שהוציאו לבריהם בלשון קללה הבל הולך אחר הכוונה, הרי שברכוהו בנוסח קללה. וכנגד זו לומר ה' **ואברכה מברכך** וגם **מקללך** – יש מין מקלל שהוא מבבד – גם לותו מבבד, ולזה לומר לשון יחיד כי לא כל מקלל יבבד, אלא פרט שהוא מכוין לברכה, מבל **מברכיך** את כולן יבבד. ותיבת **מקללך** נמשכת גם כן למטה, כשתהיה קללתו לקללה, **אאור**. נמלאת לומר כי מכוין ה' לגמור כנגד המברכים לבבד כולם, והמקללים הם שני פרטים, פרט אחד יש שיקנה בברכה ונמשכת התיבה למעלה, ופרט אחד הם בתחילה ונמשכה התיבה למטה:

**עוד** יראה על זה הדרך, **ואברכה מברכיך**, פירוש כשיהיו לך בברכה אחת שניים, שהם המקלל ומתכוין לברכה כמעשה שאמרו 'תזרע', וחזר האחד וברכו, קבע ה' ברכה לשניהם, אלא תאמר כי עיקר המבבד הוא הראשון ואין השני אלא מפרש, תלמוד לומר **מברכיך**, כי שניהם יתברכו. ולומרו **ומקללך**, יש גם כן להסמיכה למעלה, והוא על דרך לומרם במסכת תענית (כ.) וזה לשונם: 'טובה קללה שקללן אחיה השלוני מברכה שברכם בלעם' וכו', וכנגד מקלל כזה, אמר שיקנו בכלל הברכה, ולזה רמז לשון יחיד, כי לפרט זה לוקח יכוין לבבך, **ומקללך**, פרט אחר שאינו אלא מקלל, לזה **אאור**:

## פניני וחידושי אור החיים הק'

**אברהם חיפש סיבה להרחיק את לוט**

**לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ** (יב, א). **והגם** שאמר אחר כך (לקמן פס' ה) **ויקח אברם וגו' ואת לוט** וגו', פירוש שלא דחפו, עד שימצא המצאה שלא יכלימהו. ולזה תמצא כי כשמצא סיבה קטנה שרבו הרועים תיכף אמר אליו (לקמן יג, ט) **הפרד וגו' אם הימין וגו'**, והדבר הוא כמעט זר שיאמר אליו כדברים האלה בכל כך הרחקה, אלא לצד שהיה חושב מחשבות להפרידו כדבר ה', לזה תכף במוצאו סיבה דחפו בשתי ידים:

**גודל הנסיון של אברהם**

**וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וגו'** (יב, ג). **ברכה** זו כנגד מה שהעלים ממנו הארץ ולא הודיעו קודם לצאתו. ונסיון זה גדול הוא, שיצא מארצו אל השדה מבלי דעת אן יפנה והוא לא הרהר, לזה הבטיחו כי לא יפחד מדבר, כי הוא יברך וכו', ובמקום אשר יחנה שם יצו ה' אתו את הברכה, ובזה כל מקום אשר ידרוך כף רגלו הצלחתו ומעלתו עמו:

**אברהם העתיק את המזבח למקום שהלך**

**וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ הַנִּרְאֶה אֵלָיו: וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וגו' וַיֶּט אָהֳלָה וגו'** (יב, ז–ח). **לא** זכר למי העתיק, ורש"י ז"ל פירש אהלה, והוא חסר. ... **עוד** ירצה שהעתיק מזבח שבנה שם, כשרצה להטות אהלה במקום אחר סתר המזבח שבנה וחזר ובנאו במקום אשר עשה שם אהלה. ולא הוצרך לפרש, כי סמך על הזכרתו בסמוך **ויבן שם מזבח וגו' ויעתק משם**. גם הראה באצבע באומרו **משם**, שחוזר אל האמור בסמוך, והבן:

**אין סומכין על הנס**

**וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב וגו' הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי וגו'** (יב, יא). **והגם** שבטוחים הצדיקים בהקדוש ברוך הוא, אף על פי כן כלל זה בידינו שאין סומכין על הנס (קידושין לט:), ומה גם לגבי בחירת האדם, וצא ולמד (שם) משמואל שאמר (ש"א טז ב) 'ושמע שאול והרגני':

**לא היה אשה יפה בעולם כשרה**

**כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ:** (יב, יא). **ואומרו כי אשה יפת** וגו', ולא הספיק לומר **כי יפת מראה את**, נתכוין לומר כי אחת היא בעולם אשה יפת מראה היא, ואין דומה לה, והבן:

אאע"ה עשה רק לקיים מצות ה' ולא להנאת עצמו

**וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְיָ וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וגו': וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וגו' וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן:** (יב, ד–ה)

**וילך אברם וגו'.** כל הכתוב מיותר, שהרי לומר בסמוך בסדר הועלת ההליכה, **ויקח אברם** וגו' **ויצאו ללכת** וגו':

**אכן** כוונת הכתוב הוא להודיע חיבתו של מברהם, שלא נתעכב לפילו שעה אחת, אלא בגמר דברי ה' **לך לך**, תכף **וילך אברם**, ולא נתעכב לשום סיבה, ועזב את מדיו ומולדתו. ושעור תיבת כ"ף – **כאשר**, הועלת הזמן שהיה סמוך **לדבר ה' אליו**. והודיע הכתוב כי **לוט** לגד דביקותו במברהם **הלך אתו**, פירוש לא לגד קיום מאמר ה', אלא רואהו הולך והלך עמו. וכוונתו בהודעה זו, כי הגם שנתחכם מברהם לחפוש ללכת, לבל יתחבבו עמו ממולדתו ומבית מבין, אף על פי כן לא הועיל בערך פרט

זה, **וילך אתו לוט:**

**עוד** יראה, להיות שאמר לו ה' הבטחות תועליות הרבה כשילך לו מארצו וכו', אם כן הגם שילך יסבור הרואה כי אין להחזיק לו טובה על זה, שאפילו קל שבקלים כשירצה כל התועליות יתהר ליסע, לזה הודיע הכתוב לרקותו של אברהם, כי מה שהלך לא לכל הבטחות האמורות, אלא לעשות דבר ה'. ודקדק לומר **באשר דבר**, ולא 'כאשר אמר' כמו שהתחיל בתחילת הפרשה (פס' ד) **וַיֹּאמֶר יְיָ**, לומת כדבריו. והוא יש לך לדעת, כי כל מקום שיאמר הכתוב ליבור יגיד על דבר קשה, והלמידה היא רבה (מכילתא שמות יט ג), וכאן הזכיר בתחילת הפרשה ויאמר ה', לפי שכל הדבר הוא להנאת אברהם, ובמעשה אברהם אמר **כאשר דבר**, פירוש שעשה הדבר לפי גזירת מלך עליו ולא לתועלת הנמשך לו:

**עוד** יראה להודיע כי אברהם הלך **כאשר דבר אליו ה'** בסמוך, ומה נאמר בדברי ה' **אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ** (פס' ה), שלא הודיעו מקום אשר יבא שמה, ואף על פי כן הלך מארצו וסמך על מה שיודיעהו ה' בשילאה, מבלי חשוב לומר איך ילא מהעיר קודם שנעא המקום, וזה נסיון גדול. ואחר כך הודיע הכתוב הולאת אל אשר עמו, שלא ניסה ה' לותם בדבר זה, אלא הודיע המקום ואחר כך יצאו, והוא לומדנו בפסוק שאחרי זה **ויקח אברם** וגו' **ויצאו ללכת ארצה כנען**, ולא הולך הכתוב להודיע כי ה' הודיעו המקום, כי הוא מובן מעצמו:

אברהם לא שמח בכל הברכות, רק בגילוי שכינתו אליו

**וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ הַנִּרְאֶה אֵלָיו:** (יב, ז)

**וירא ה' אל וגו' ויבן שם וגו'.** כונת הכתוב להודיע הפלגת חיבת אברהם בקונו, כי ה' נגלה אליו ובקרו בזרע ובנחינת הארץ, והוא לא התחיב בשורת שתי מעלות טובות לבלוס, בערך שמחתו בגילוי שכינתו יתבדך אליו, לקייס מה שנאמר (תהלים טז יא) **שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ:**

**והוא** לומדו **ויבן [שם] מזבח לה' הנראה אליו**, כאן פירש סיבת שמחתו שלא עליה בנה מזבח, הוא לבד הַלְמוּתו יתבדך אליו, והבן. וזה לות לבניו, כמה מהם שלא הרחיקו חשך הזרע בערך חשך התורה והמלות, ולא ולמד מבן עזאי (יבמות סג:) בטענתו 'ומה לעשה ונפשי חשקה בתורה':

אברהם נזהר מפת עכו"ם וסתם יינם

**וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וְיַיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן:** (יד, יח)

**ומלכי צדק וגו'.** לבותינו למדו (נדרים לב:) כי הוא שֵׁם. וטעם שהפסיק בענין מלך שלם בין ימלת מלך סדום להודעת דבריו של אברהם וכו', להגיד שבח הגדיקים מה בינם לבין הרשעים, כי מלך סדום ימי לקראת אברהם לרלות פניו ליקס, הגם שאליו יהויב להקדיל פני אברהם במנחה כיד המלך, והוא הרשע ימי בידים ליקניות. ושם הגדיק, מבלי חיוב נדיבות יעד, והקדיל פניו בלחם ויין:

**עוד** יראה על דרך לומרם ז"ל (יומא כח:) 'קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שהם תיקוני רבנן'. ולזה הודיענו הכתוב, כי לאברהם שר וגדול ומכובד בעיני הכל היה, וכשילא לקראתו מלך סדום מן הסתם יקדיל פניו בתשורת לחם – לו ולעבדיו ולנשי מלחמתו, ולכך כי לאברהם יפרוש ממאכלם, מהלחם מקום פת של גויס, והיין מקום סתם יינם (ע"ז לו:), לזה נתחכם ונשתדל מלך סדום שיעשה תשורת המכילה על יד נאמן שהוא שֵׁם, ומידו של שם ליזו של אברהם. וחידוש השמיענו הכתוב, שאפילו לחם ויין שאינן אלא מדרבנן הקפיד אברהם, ומכל שכן שאר דברים שיש בהם חשש איסור תורה:

לולי אברהם אין לה' קנין שמים וארץ

**וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:** (יד, יט)

**ויברכהו ויאמר.** לריך לבעת אם הברכה שברכו היא המוזכרת בענין **ברוך אברם**, אם כן לא היה לריך לומר **ויברכהו**, ולולני מלומרו **ברוך אברם** שברכו. עוד היה לו לומר **ויברכהו** לשמר ברוך וגו', על דרך לומרו (להלן מח כ) וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר וגו':

**אבן** הכוונה היא, כי מתחלה דרך אברהם, פירוש ברכה הנוגעת לו שלא יפול ביד לויביו, וייאר חילים, שהם ברכות הגופניות, ואחר כך אמר ענין אחר, לבד עילאה ימלל **ברוך אברם**, וברכתו תהיה **לאל עליון** שהוא יעבוד האל, ושבשלעותו יהיה האל **קונה שמים וארץ**, וכך היה שבשלעות אברהם נתן השם חיי עולם לבניו ונתקיימו שמים וארץ, וכלומרם ז"ל (שבת פח.) שאנשי התנה ה' עם מעשה בראשית וכו', וכלומרם (שם) בפסוק (תהלים עו ט) מֵרֶץ יָרְאָה וגו', הרי כי לולי אברהם אין לה' קנין שמים וארץ, והבן:

אברהם העדיף להישאר עירירי מאשר בנים שאינם מהוגנים

**וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי:** (טו, ג)

**ויאמר אברם הן לי וגו'.** קשה, מ' לית יוכל לומר **לא נתת** וגו', והלא כבר הבטיחו ואמר לו (לעיל יג, טז) וְשַׂמְתִּי [אֶת]

זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ, ומה לו לפקפק אם ושלום בדברי ה'. **ב'** מומרו **הן לי**, היה לו לומר 'הן לא נתת לי'. **ג'** לריך לבעת

הכוונה בלומרו **והנה בן ביתי יורש**, לחר שמין לו זרע, מה לי שם יורש לומו בן ביתו לו לחר:

**אבן** כונת הכתוב היא על זה הלרך, שלהיות שבשורת הזרע שלמר לו ה' למר 'כעפר הלרץ', ולבר ילוע (ילשה מגילה טז:) כי הנמשלים לעפר הלרץ הם בני לדם הבזויים והפחותים שלין בהם נפש קדושה, על לרך לומרו (קהלת ג כא) וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ, והם הנקרלים **עמי הלרץ**, ובני לדם כילו לא יתמלא רלון הלדיקים בהם, לזה למר מברהם **הן לי** וגו', פירוש לבר השוה לי, **לא נתת זרע**. ולזה השיבו ה' ולמר לו (ילקמן פסי' ה) סְפֹר הַכּוֹכָבִים, כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ, והם הלדיקים המשולים לכוכבים לכתיב (דניאל יב ג) וּמַלְבִּינֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים, ובזה נחה לעתו:

**ואל** יקשה לך לפירוש זה ממלמר לבותינו ז"ל (בר"ר סט ה) שלרשו בפסוק (ילהלן כח יד) וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ שלמר ה' ליעקב, וזה לשונם: 'כעפר וגו', מה עפר לינו מתבדך ילש בתים כך בניך וכו', מה עפר מכלה כלי מתכות כו', ע"כ. הרי להמשלת העפר לשבח. הנה לש לרשו ז"ל בלרך זה לשבח שבעפר, ילש לחר שמלינו שהמשילם ה' לכוכבים, הש למדת ילש המשילם לעפר לחרי כן ילש לשבח שבעפר, לש לבחינת הפחיתות, ולזה תמצא שלש לרשו כן בפסוק ילשון הגלמר למברהם, ילש בפסוק הנלמר ליעקב לחר שהובטח מברהם בכוכבים, ולזה ילש למברהם על המשל ילשון 'כעפר הלרץ'. ובזה נתיישבו שני הלקשיים, למה לש הובטח מברהם בהבטחה ילשונה, גם בקשה לומרו **הן לי**:

**ואומרו והנה בן ביתי יורש אותי**, תתפרש בשני לרכים, החחל שלם לש יתן לו ילש כעפר, יותר יבחר לבן ביתו לירש לומו, להיותו תלמידו החביב לו, ממה שירשנו בן שלינו הגון, ומלינו שעשו כיולש בזה לנשי מעשה מבני ישרחל המה:

**והשני** על זה הלרך, כי מלבד שהיה מבטיח על הזרע, גם היה מבטיח על בברת הבן בית שהיה לומר כי הוש היורש, וזה הוש שיעור הכתוב, **והנה**, פירוש לפי שעה הוש לומר **יורש אותי**, ולחיך ייטב ביום טובה לבבו, בשמעו לת הלבירים מבן ביתו. ומלשתי לרבותינו ז"ל (בר"ר מד טו) שלמרו מעין זה, שפירשו שבשק מברהם ללכת ערירי ושש יהיו לו בנים שלינם מהוגנים:

האומות מענים את ישראל משום שאין מתנהגים כמותם

**וְעָבְדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל:** (טו, יג–יל)

**עוד** יתבלר הכתוב במה שנתקשק עוד, למה הביש ה' על המלריים עשר מכות ועל היש לקו וכו', לחר שמלינו כי כן גזר הגוזר:

**והנכון** בעיני הוש, כי כל המומות חייבין ליענש על כל העינוי והטער שבר יריעו לנו, והחקירה מעיקרל היה לולקת, כי המומות טעם שבר יענוהו הוש לכל הבללתנו מהם וקיום המצות שבר מנו מקיימים. ולש ולמד שם היו ישרחל עובדים לטולה והיו לעם לחד במלריים, לש היו המלריים משתעבדים בהם, והיו כלחיהם המלריים, וכן בכל לומה ולומה שבר תשעבד ישרחל ותריע, הטעם הוש לכל היותינו נחלת שדי. ומעתה מה מקום לטענת שהם שלוחי מל הגוזר, והלש מל גזר על שבר עבדו ענש

## פניני וחידושי אור החיים הק'

הצדיק מסתפק במועט

**וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלָךְ:** (יב, יג). ודקדק לומר **וחיתה נפשי**, ולא אמר **ואחיה** וכו', לרמוז אומרו (משלי יג כה) 'צדיק אוכל לשובע נפשו':

ע"י הסתירה תפקד בזרע חשוב

ועוד **וחיתה נפשי** וגו', על דרך מה שדרשו ז"ל (בילקוט לשי:) בפסוק (שמ"ב ח יח) 'אם ראה תראה', שאם לא יפקידה, תעשה שעל כרחך יראה לתת לה זרע, על ידי שתלך ותסתר וכו' ותבדק כסוטה ונזרעה זרע (במדבר ה כח). כמו כן חשב אברהם כי על ידי סתירת האשה עם האיש והיא נקיה, ה' יפקדנה בבנים בדומין לו, והוא אומרו **וחיתה נפשי** בפקודת הזרע **בגללך**, פירוש בדברים המתגלגלים ממך, על דרך מה שדרשו ז"ל (שבת קנא:) בפסוק (בבראשית טו י) בגלל הדבר וגו'. ...

**ודבר** זה הושג אצלו בסתירה שנסתרה עם אבימלך, ולא בפעם הזאת עם פרעה, לטעם כי שם לא היה חשד, כי גירשו מארצו גילה כי לא עשה דבר. או אפשר כי באמצעות שתי פעמים נתפרסם הקול על שרה כי נסתרה, ועל ידי זה נפקדה:

אברהם ראה את כל הארץ בראיה אחת

**וְרֹאֵה כֹּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וגו'** (יג, יד). **טעם** שהוצרך לומר **מן המקום אשר אתה שם**, כאן עשה לו נס עצום שיוכל לראות מצפון לדרום וממערב למזרח ממקום אחד מבלי שיוצרך לסובב:

**כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה** (יג, טו). **הנה** ידוע כי שיעור חוש הראות הוא מוגבל באדם את אשר ישיג לאור השמש, וכאן עשה לו ה' נס שנתקרבו קצות הארץ וראה הכל, ובאמצעות הדבר החזיק בכל הארץ, כי אין לך חזקה גדולה מזו שיעתק צור ממקומו להתקרב לפני אדוני הארץ. ולא ירחיק דעתך דבר זה, כי מצינו שקפצה הארץ לעבדו (סנהדרין לה:; בר"ר נט יא), וגם נקפלה תחת בניו (חולין לא:):

האדם נענש על פי מעשיו אפי' שכונתו לטובה

**וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן** (יד, כ). **רבותינו** ז"ל אמרו (בילקוט לג:) שנענש על אשר איחר ברכת ה' והקדים ברכת אברהם, וניטלה ממנו הכהונה. ... או אפשר שנענש על הנשמע משטחיות המאמר, שנראה שלא חש להקדים עבד לרבו, הגם שנתכוין לטובה, ומצינו שיעניש ה' על כיוצא בזה בכמה מקומות:

יש ביד הקב"ה לעשות אדם לצדיק

**וְהֶאֱמִן בַּיי וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה:** (טו, ו). **עוד** ירצה, להיות שהבטיחו, והוא שיהיו בניו צדיקים, ודבר זה אינו בידו של הקדוש ברוך הוא כאומרם ז"ל (בילקוט לג:) 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים', אמר הכתוב שהאמין בה' שכן יעשה, ולא הרהר אחר מדותיו לומר והלא וכו', **ויחשבה** ה' לאברהם **צדקה**, שהפליא להצדיק:

זריזות בעבודת ה'

**כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים:** (יז, כג). **עוד** יכוין לומר שלא נתעכב מעשות מצות ה', אלא תכף ומיד **כאשר דבר** פירוש סמוך, וזה להודיע זריזותו עליו השלום בעבודת הקדוש ברוך הוא:

לחד מדבריו, והם מכיעים על שאינם עובדים על כל התורה והיו ככל הגויים בית ישראל. והוא לומרו (זכרי' ח טו) וְאֲנִי קָצַפְתִּי מְעָט וְהֵמָּה עָזְרוּ לְרָעָה], פירוש על אשר עבדו על חלק מהתורה **קצפתי מעט**, **והם** המומות המיסרים את ישראל לחדבת **עוזרים** בשמעות העינוי **לרעה** לעבוד על הכל, וכן הוא שהעובר על הלת פוטרים אותו מכל רע ומטיבין לו:

**והוא** לומרו **וגם את הגוי**, לני לתתיין עמו, כי לני יודע מחשבות לבם ותחבולותיו, וטעם העינוי שאינו לצד קיום מצות ה' שגזר עליהם כן, וממנו לבד לתה יודע כי הגדיל לעשות עשות רצע, כיון שמיסר לצד שנאתו, אין שנאה כשנאת הלת, ופשוט הוא כי יתאכזר עליהם בהפלגה. וכפי זה יולדל לומר **וגם את** וגו', שהוא הודעת ריבוי הצער שאר יעבוד על בניו, וממוך לזה כתב **ואחרי כן יצאו** וגו', פירוש כיון שאין לעתם לקיים מצות ה', יאנם בהשבת הגזילה בכל מה שאעבדו אותם. ומן ומלמד ממעשה גביהה (סנהדרין פח.) שתבע מהמלריים שכר כמה שנים שאעבדו ביאראל:

השכינה עם ישראל בגלות

**עוד** ירמוז הכתוב על דרך לומרם ז"ל (מגילה כט.) 'גלו למלריים שכינה עמהם' וכו', וכתיב (תהלים פח טו) 'עמו לנכי בצרה'. ועוד לומרו (ויק"ר כג ח) בפסוק (שמות כב י) 'ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר', שירמוז אל שעבוד שנשתעבדו יאראל בלבנים וכו'. והוא לומרו **וגם את הגוי אשר יעבודו** בהם, שם, אתם עמם **דן אנכי**, שירמוז אל השכינה שתהיה עמם בגלות, וזה יולויק תיבת **וגם** שהוא תוספת לצר, ותיבת **את**, ותיבת **אנכי**:

עיקר קבלת הארץ תהיה לעתיד לבא

**בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְיָ אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת:** (טו, יח)

**ביום ההוא כרת וגו'.** לומרו **נתתי** לשון עבר, לפי מה שקדם לנו שהחזיק בה לאברהם כמו שפירשנו במקומו (לעיל יג טו), יולדל לומר **נתתי** כבר, כי הבנים יזכו מלין יורש:

**הנה** יש לתמוה מיך טח מרחות עיניהם של המאנים להחמין בגדולתינו ומעלתינו העתידה לבא, כי מקרא מלא דבר הכתוב שכרת ה' ברית עם אברהם אבינו עליו השלום לתת לזרעו עשרה לומות, ועד עתה לא מלינו שנתן ה' ליאראל אלא שבע לומות ונשאלו שבע לומות, ומיך יאמרו העממות היבשות אבדה תקות נחלתינו, ושבועת ה' מנגדתם. וגם השבע שנתן ה' לא כולם בלו לפרק התקבל, ובעוונותינו עבדים משלו בנו, ועשה ה' ככה לרמוז מלה בנגד מלה, כשם שאנו עבדי ה' ואין נכנעים לו יתברך כעבד מולך בבשו, גם כן יבואו עבדים שלנו ויאמרו בנו. ועוד יש לאלוה מילין לקייס בריתו. עוד נתתי לבי לתור בספר הכתובים, ואאלה כי הקדים הקיני והקניזי והקדמוני שהם עמון ומואב ואדום, שאע בלו לילינו בראשונה, אאל שבעה המאוחרים, ואין נכון להקדים המאוחר:

**אבן** ואאי כי מאת ה' היתה זאת, להעידך ואהגיד לך, כי עיקר הנתינה היא העתידה שיבואו יחד השאל, ועמם הגוזר מהשבע לומות, ותקפוץ פיה עולה בראות שבועת ה', וסימן לדבר נתינת האדמה מלכים אשר נתן ה' לאברהם, שאשה כנגד קיני וקניזי וקדמוני, והרביעי תשעל מלך גויס, רמז אל התאספות הגויס הנשארים בהשבעה הראשונים, והבן:

ישמעאל אינו אלא ברורי פסלתו של יצחק

**וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם חָמָסִי עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:** (טז, ה)

**וטעם** שרה שאאי הקפידה לתת **שפחה** לבן חורין, וגם לאברהם למה שנאמר שהבין דברי שרה, ואאי חש על עצמו. דע כי לפי הפשט נוכל לומר שעליין לא נעטוו על זה, והגם שהיו מדקדקים לקייס לפילו דקדוקי מצות של חכמים (יומא כח:), לצד הנבואה היו עוברים על המצות לפי שעה. וכבר כתב רמב"ם בספר המצע בפרק ט' מהלכות יסודי התורה (ה"ג) כי אם יבוא נביא במאמרו יתברך שיעבדו ישראל ואפילו רגיס על עבירה אחת לפי שעה, כי מותר לעשות כן, וכאאיהו בהר הכרמל (מ"א יח כא–לט), וכמו כן עשה אברהם על פי שרה, כי נבואה היתה יותר מאברהם כמאמרם ז"ל (שמו"ר ג ג) בפסוק (בהלותך כא יב) כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ [מכאן אתה למד שהיה אברהם טפל לשרה בנבואות]. ואזה כשאמרה לו **בֹּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי** (פס' ג), הסכים לדברי הנבואה:

**וצורך** היה בדבר להיות כן, כי בשמעות היותה שפחתה נתברר בה חלק המלום שהיה לדוק באברהם מימי קדם, ואאה יוזהמת ביאמעאל, ונשאר לוד שאם ונכון ביאחק. ולולי היתה הגר משוחררת אא היה יולא כל הזיהום לבד מבני שילא עמו חלק הטוב, ופרשה גדולה היתה מסובבת מהדבר, וה' יתברך עשה נפאלותיו מלינו:

**וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ:** (יז, ה).

**... ונראה** להיות שעיקר בנים של אברהם הם אשר תוליד לו שרה, לכתיב (בהלותך כא יב) כִּי בְיִצְחָק וגו', ואברהם אבינו עליו השאום של יאחק, ואאה במזל כי עיקר זרעו אא יצא לעולם, כי מן הסתם אא יגיד המזל שאא על איש עם בת זוגו, ואזה אמר אברם אינו מוליד, כי לידת ישמעאל אינו אידה כאומרו 'כי **ביצחק יקרא לך זרע**'. ואזה יתייצב למה בתשובת ה' אאיו הזכיר שרה, כי היא עיקר אידת אברהם:



יו"ל ע"י: **מערכת שיעור אור החיים הק'**, להערות והערות בשל: 052-7137506. או בדוא"ל: 7617506@gmail.com